

рыменце. Параўноваючы паказчыкі папярэдняй дыягностыкі і фарміруючага эксперыменту, адзначаем колькаснае павелічэнне ўсіх паказчыкаў. Па ацэнцы экспертаў рост паказчыкаў сфарміраванасці кампанентаў навучальна-пазнавальнай дзейнасці хістаецца ад 0,28 да 0,93 балаў, самаацэнка студэнтаў набліжаецца да гэтага ўзроўню.

Вынікі ацэнкі ведаў, уменняў і навыкаў студэнтаў па курсу вышэйшай матэматыцы па прапанаванай методыцы наступныя: 17,6% маюць ад 562,5 да 674 балаў – ацэнка "выдатна"; 49,5 маюць ад 468,5 да 562,5 балаў – ацэнка "добра"; 25,8 маюць ад 375 да 468,75 балаў – ацэнка "здавальняюча"; 7,1% маюць ад 50 да 375 балаў – ацэнка "нездавальняюча".

Акрамя таго, студэнты эксперыментальных груп падрыхтавалі сем дакладаў па гісторыі развіцця матэматыкі, актыўна ўдзельнічалі ў навукова-даследчай працы (падрыхтавалі пяць дакладаў), тры студэнты апублікавалі артыкулы і тэзісы. Вынікі ацэнкі ведаў студэнтаў кантрольных груп выглядаюць так: 10% – ацэнка "выдатна"; 30 – ацэнка "добра"; 46,7 – ацэнка "здавальняюча"; 13,3% – ацэнка "нездавальняюча".

Такім чынам, паспяховасць студэнтаў, якія навучаліся па прапанаванай методыцы, аказалася значна вышэйшай за паспяховасць студэнтаў кантрольных груп, што пацвярджаюць і выніковыя ацэнкі. У эксперыментальных групах больш за 50% студэнтаў атрымалі ацэнку "добра", а ў кантрольных каля 50% студэнтаў – ацэнку "здавальняюча". Веды невялікай часткі студэнтаў (25%) у кантрольных групах ацэнены на "добра".

Гэтая методыка патрабуе ад выкладчыка вялікай папярэдняй працы і неабходнасці весці на кожным занятку ўлік дасягненняў і няўдач студэнтаў, што займае шмат вучэбнага часу.

¹ Полков А. В. Опыт рейтинговой оценки знаний студентов // Педагогика. 1998. № 8. С.51.

² Построение нетрадиционных систем оценивания качества знаний: Метод. рекомендации / Сост. В.А.Балашов и др. Саранск, 1993. С.7.

Л.М.ВАРАБЕЙ

МЕТАДЫЧНАЯ СІСТЭМА ВЫКЛАДАННЯ ТЭМЫ «ТЫПЫ МАЎЛЕННЯ» Ў V–VII КЛАСАХ СЯРЭДНЯЙ ШКОЛЫ

Вывучэнне ў школьным курсе рускай мовы функцыянальна-сэнсавых тыпаў маўлення – з'ява не новая. Новым з'яўляецца комплексны падыход да гэтага пытання, які грунтуецца на пабудове тыпалогіі тэксту, на вылучэнні структурна-сэнсавых мадэлей, – і ўсё гэта з мэтай зразумець, як будзеца тэкст.

Г.А.Золатава ўказвала, што актуальнай задачай лінгвістыкі тэксту з'яўляецца «дыферэнцыяцыя тыпаў тэксту, наакупленне ведаў аб іх лінгвістычных уласцівасцях і пабудова на гэтай аснове тыпалогіі тэксту»¹.

Сучасная школа будзе сістэму навучання на прынцыпах навуковасці і дакладнасці ведаў. Вучні атрымліваюць магчымасць авалодаць асновамі паняццйнага апарата навукі і ажыццяўляць практычнае выкарыстанне атрыманых тэарэтычных ведаў.

Адметнай асаблівасцю новага падыходу да выкладання рускай мовы ў школе з'яўляецца апора на лінгватэарэтычную аснову, маўленчую тэорыю, якая падаецца для навучання па лінейна-апераджальнаму прынцыпу. Калі раней канстытуцыйныя элементы тэксту вылучаліся вопытным, эмпірычным, шляхам на аснове комплекснага лінгвістычнага аналізу канкрэтных тэкстаў, то зараз аналіз тэксту выступае як дапаможны этап у працэсе засваення неабходнага лінгвістычнага матэрыялу. Школьнікі вучацца бачыць асаблівасці функцыянавання тых ці іншых канстытуцыйных адзінак на канкрэтным моўным матэрыяле, заўважаць агульнае ў асобным, знаходзіць тыпалагічныя рысы, якія дазваляюць разглядаць канкрэтны тэкст як асобны

выпадак, прыклад праяўлення заканамернасцей пабудовы. У якасці асноўнага шляху аналізу вылучаецца паняццёна накіраваны, у працэсе якога тэкст разглядаецца праз прызму таго ці іншага маўленчага паняцця: вучні спачатку авалодваюць ведамі асноўных маўленчых паняццяў, а потым на практыцы замацоўваюць, у якіх сітуацыях і як прымяняецца, «працуе», пэўнае паняцце – аналізуемы тэкст выступае як канкрэтны аб'ект з групы падобных тэкстаў, – аналіз вядзецца ў тым напрамку, які дыктуецца адпаведнай фазай навучання і абмяжоўваецца колам вывучаных паняццяў.

У праграму па рускай мове для V класа ўведзена тэма «Тыпы тэкстаў». Задача навучання – даць веды аб тыпах маўлення і іх структуры, адпрацаваць навыкі складання кампазіцыйных схем апавядання, апісання і разважання. Паступова прымнажаючы веды пра будову розных функцыянальна-сэнсавых (камунікатыўных) тыпаў маўлення і абапіраючыся на іх, школьнікі вучацца ствараць уласныя звязныя выказванні, вусныя і пісьмовыя. На важнасць правядзення працы падобнага роду ўказваюць і вучоныя-метадысты (В.І.Капінос, Н.М.Сяргеева, М.С.Салавейчык). Так, напрыклад, В.І.Капінос зазначае: «Паняцце тыпу маўлення, калі яно ўведзена ў школьную практыку, істотна мяняе методыку навучання звязнаму маўленню. У працы над тэкстам узмацняецца лінгвістычны змест, з'яўляецца канкрэтна вучэбная мэта – даць некаторае кола лінгвістычных звестак і на гэтай аснове вучыць будаваць пэўны тып тэксту»².

У распрацаванай намі методыцы выкладання шырока выкарыстоўваюцца схемы, апорныя канспекты, якія служаць кандэнсатам накопленых па тэме ведаў, дапамагаюць засвоіць прыёмы лагічнага мыслення, садзейнічаюць неадвольнаму (і ў той жа час асэнсаванаму) запамінанню неабходнага лінгвістычнага матэрыялу, дазваляюць вучыць школьнікаў бачыць у канкрэтным лінгвістычным факце моўную заканамернасць, забяспечваюць тэарэтычную базу, якая з'яўляецца асновай для фарміравання практычных уменняў і навыкаў, ключом да вырашэння практычных задач. Мы рэкамендуем актыўна выкарыстоўваць на розных этапах навучання графічныя сродкі запамінання: пры ўвядзенні новага паняцця, пры замацаванні і паўтарэнні вучэбнага матэрыялу, на этапе сістэматызацыі і абагульнення вывучанага.

Агульнае (першапачатковае) знаёмства з тыпамі маўлення пажадана ажыццяўляць з прымяненнем абагульняючай табліцы (вучням прапануецца развіць напісаную на дошцы схему (растлумачыць сэнс паняццяў)):

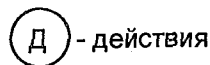
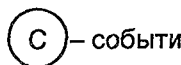
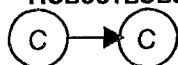

Новыя паняцці «опорные слова», «развернутость» рэкамендуецца ўводзіць шляхам дэдукцыі: тэарэтычныя палажэнні падручніка + заданне да тэксту:

1. Выпісаць з дадзенага тэксту ў два слупкі дзеясловы і назоўнікі.
2. Па словах якога са слупкоў нам лягчэй пераказаць тэкст? Чаму?
3. Да якога тыпу маўлення вы аднеслі тэкст? Што, па-вашаму, адрознівае апавяданне ад апісання і разважання? Дзякуючы якой часціне мовы перадаецца рух, развіццё падзей?
4. Звяжыце адказы на другое і трэцяе пытанні і зрабіце вывад.
5. Перакажыце тэкст па апорных словах.

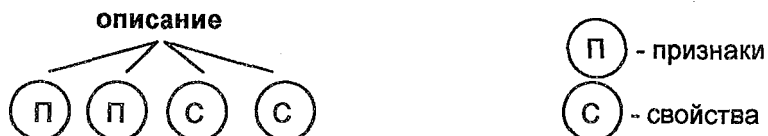
Пры вывучэнні такой прыметы тэксту, як разгорнутасць, ва ўсіх тыпах маўлення пяцікласнікам рэкамендуецца зрабіць на дошцы і ў сшытках наступны графічны запіс:

Повествование

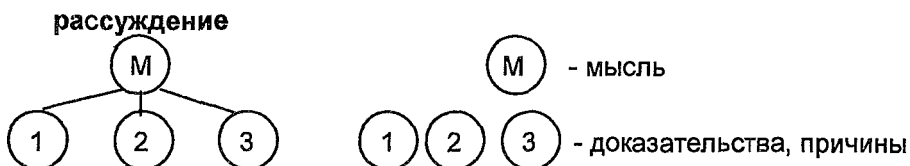

С – события Д – действия

(Здесь говорится о событиях, действиях, которые следуют друг за другом, сменяют друг друга.);

(В тексте-описании говорится о признаках, свойствах предмета, явления, которые можно увидеть одновременно, все сразу или последовательно.);

(В тексте-рассуждении в определенном порядке излагается какая-либо мысль с доказательствами, раскрываются причины.)

Пасля знаёмства з тэарэтычным матэрыялам падручніка па тэме «Апавяданне» і замацавання атрыманых ведаў на практыцы настаўнік можа звярнуць ўвагу вучняў на такі факт, што пры складанні тэкстаў-апавяданняў распаўсюджанай памылкай з'яўляецца выкарыстанне аднастайных слоў-паўтораў для абазначэння паслядоўнасці дзеянняў. З мэтай прадукінення падобных недахопаў дзецям прапануецца шэраг найбольш ужывальных слоў і выразаў, якія абазначаюць паслядоўнасць дзеянняў: *спачатку, праз некаторае час, потым, пасля, неўзабаве, тады, нарэшце, с ранку, вечарам, у аўторак, зноў, звычайна і г.д.* – і даецца заданне склаасці невялікія вершыкі, выкарыстоўваючы гэтыя і іншыя (з таго ж раду) словы.

Звычайна праца над кампазіцыйнай схемай тэксту-апавядання цяжасцей у дзяцей не выклікае, таму мы лічым неабходным сканцэнтраванне увагу на найбольш распаўсюджаных памылках, якія дапускаюць вучні, ствараючы ўласныя выказванні гэтага тыпу маўлення. Пяцікласнікам можна прапанаваць правесці работу па рэдагаванні негатыўнага тэксту (элемент творчасці), звяртаючы ўвагу на характар моўных памылак і спосабы іх ліквідацыі. Дапамагчы вучням разабрацца з прапанаваным тэкстам прызначаны пытанні, адказы на якія даюцца калектыўна:

1. Пра што хацеў сказаць аўтар гэтага сачынення (якая тэма тэксту)?
2. Якая асноўная думка тэксту? Ці раскрыта яна?
3. Якая інфармацыя ў тэксце з'яўляецца залішняй? Пра што неабходна сказаць падрабязней?
4. Да якога тыпу маўлення адносіцца тэкст? Складзіце (вусна) кампазіцыйную схему тэксту.
5. Прасачыце, як захоўваюцца ў дадзеным выказванні асноўныя прыметы тэксту. Дарэчы, якія прыметы мы адносім да ліку асноўных?
6. Прасачыце, як – з дапамогаю якіх сродкаў – звязваюцца паміж сабою сказы ў складзе тэксту?
7. Паспрабуйце ліквідаваць неапраўданыя паўторы аднаго і таго ж слова, аднакарэнных слоў і ўпарадкаваць выкарыстаныя дзеясловы, унесці словы, якіх не хапае і інш.

Работу над тэмай «Апісанне як тып маўлення» рэкамендуецца арганізаваць, як звычайна, у тры этапы:

I. Знаёмства з тэарэтычнымі палажэннямі падручніка (чытанне тлумачэнняў Дзеда-Моваведа).

II. Аналіз матэрыялу для назірання. Вучням прапануецца два запісаных на дошцы тэксты (тэкст-апавяданне і тэкст-апісанне), ставіцца задача прачытаць іх і адказаць на пытанні:

1. У якім тэксце гаворыцца пра падзеі, што паслядоўна змяняюць адна адну (ідуць адна за адной), а ў якім – аб падзеях, што адбываюцца ў адзін і той жа час? Які з двух тэкстаў мы можам прадставіць у выглядзе фотаздымка, карціны?

2. Які тэкст з'яўляецца апісаннем, а які – апавяданнем?

3. Складзіце кампазіцыйную схему апавядання.

4. Падкрэсліце ў тэксце-апавяданні словы, якія ўказваюць на месцазнаходжанне прадметаў.

5. Якія часткі можна вылучыць у тэксце-апісанні?

6. Складзіце кампазіцыйную схему апісання.

Мэтазгодна звярнуць увагу вучняў на важнасць апісання менавіта істотных прымет прадмета, што разглядаецца, на яркасць дэталей, якія складаюць вобраз прадмета (істотная характарыстыка мастацкага стылю маўлення). Каб разабрацца ў нюансах работы з тэкстамі-апісаннямі, пяцікласнікам можна прапанаваць адказаць на пытанні:

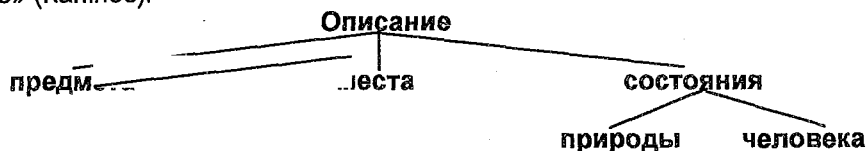
1. Якія дэталі, прыметы адбірае аўтар? На чым ён засяроджвае нашу ўвагу?

2. З'яўляюцца гэтыя прыметы і дэталі істотнымі для стварэння вобраза прадмета ці без некаторых з іх можна абысціся?

3. Паспрабуйце апусціць апісанне асобных дэталей. Ці зменіцца пры гэтым ваша ўражанне ад прадмета? Ці зможаце вы ўявіць яго ва ўсёй паўнаце і яркасці?

4. Якія сродкі мовы выкарыстоўвае аўтар для вызначэння гэтых бакоў прадмета, для перадачы яго аўтарскага бачання?

Каб пашырыць кола ведаў пяцікласнікаў пра апісанне, ім можна прапанаваць схему «Вобласці і сферы жыцця, дзе мэтазгодна выкарыстоўваць апісанне» (Капінос):

На трэцім этапе ажыццяўляецца замацаванне ведаў, фарміраванне ўменняў і навыкаў. Мэтазгодна прапанаваць вучням атрыбутаваць тэксты-апісанні, змешчаныя ў падручніку, згодна з новымі ведамі: не проста апісанне, а апісанне чаго?

Уменні адбіраць неабходны моўны матэрыял для стварэння тэкстаў-апісанняў і тэкстаў-апавяданняў выпрацоўваюцца з дапамогаю наступных заданняў:

1. Размеркаваць дадзеныя словы ў два слупкі: а) якія выкарыстоўваюцца ў апісанні; б) якія выкарыстоўваюцца ў апавяданні. Растлумачце свой выбар. Якое агульнае значэнне слоў адной і другой групы?

В нескольких шагах, поутру, затем, невдалеке, слева, наконец, внизу, после этого, сверху, справа, на углу, в углу, поблизости, около, позднее, через некоторое время, возле, потом, недалеко, после, вблизи.

2. Складзі тэкст-апісанне свайго пакоя, выкарыстоўваючы словы, якія ўказваюць на месцазнаходжанне прадметаў, улічваючы асаблівасці будовы сказаў у тэкстах-апісаннях месца (дзе?–што?). Настаўнік звяртае ўвагу школьнікаў на такі факт: часта пры апісанні месца дзеясловы-выказнікі апускаюцца. Напрыклад: *Налево – дверь, за ней – окно ці Посередине комнаты – письменный стол, справа – камин, слева – полка с книгами.*

Перад пачаткам работы над тэмай «Разважанне» вучням прапануецца з дапамогай схемы паразважаць на тэму «Чаму трэба займацца фізкультурай і спортам»:

Физкультурой и спортом нужно заниматься, потому что,
во-первых, ...

во-вторых, ...

Значит, физкультура и спорт – это верные спутники ...

1. Якую мэту вы ставілі перад сабою, прыступаючы да складання вашага паведамлення?

2. Ці быў важным парадак размяшчэння матэрыялу доказу (доказу ў шырокім сэнсе слова) для пераканання вашых слухачоў? Да якога тыпу маўлення можна аднесці складзены вамі тэкст?

3. Што адрознівае разважанне ад апавядання і апіюання? Успомніце пачатковую схему тыпаў маўлення.

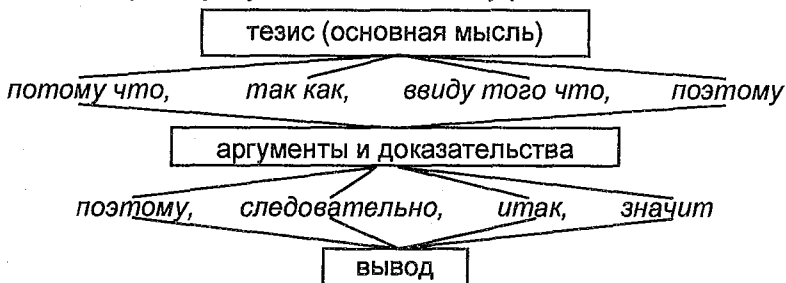
На наступным этапе вучням рэкамендуецца пазнаёміцца з кампазіцыйнай схемай тэксту-разважання, прыведзенай у падручніку. Настаўнік можа дапоўніць наяўную інфармацыю новай: прапануе для запісу ў сшытках схему сродкаў і спосабаў сувязі частак тэксту-разважання.

1. **Тезіс** ...потому что, так как, ввиду того что, поэтому...

2. **Доказательство** Во-первых, во-вторых...

3. **Вывод** Поэтому, таким образом, следовательно, итак, из этого следует, словом...

Мэтазгодна прапанаваць вучням сістэматызаваць і абагульніць новы тэарэтычны матэрыял у агульнай схеме тэксту-разважання:

Замацаванне атрыманых ведаў можна правесці ў форме аналізу тэксту-разважання па схеме: 1) зместава-кампазіцыйны аналіз (вызначыць тэму і асноўную думку тэксту; падзяліць тэкст на часткі і азагаловіць кожную з іх; вызначыць від і сродкі сувязі паміж часткамі тэксту і ўнутры асобных частак); 2) тыпамаўленчы (вызначыць тып маўлення кожнай часткі тэксту; выбраць дамінуючы (асноўны) тып маўлення; скласці кампазіцыйныя схемы); 3) стылістычны (вызначыць стыль маўлення, прыводзячы неабходныя доказы).

Замацаванне ведаў і ўдасканаленне ўменняў і навыкаў па працы з тэкстамі розных функцыянальна-сэнсавых тыпаў маўлення рэкамендуецца праводзіць з дапамогай рознага роду практыкаванняў і заданняў. Напрыклад, для таго каб вучні лепш разабрацца ў мэтазгоднасці і апраўданасці выкарыстання таго ці іншага тыпу маўлення ў канкрэтнай сітуацыі, ім можна прапанаваць такія заданні:

1) прыдумаць па 2–3 тэмы на кожны тып маўлення;

2) настаўнік прапануе сітуацыі, вучні павінны вызначыць, які тып маўлення можна прымяніць у кожнай з іх (напрыклад: а) выступленне на класным сходзе аб неабходнасці прыняць удзел у зборы макулатуры; б) даклад на ўроку геаграфіі пра Афрыку).

Настаўніку рэкамендуецца звярнуць увагу вучняў на такі факт, што па першых сказах тэксту мы ўжо можам меркаваць пра тое, у якім тыпе маўлення ён прадстаўлены – такую вялікую ролю адыгрывае ў арганізацыі тэксту пачатковая частка. Пяцікласнікам прапануецца на першым сказе вызначыць тып маўлення далейшага тэксту і абгрунтаваць свой адказ:

1. Это было в мае сорок первого, когда...

2. Как-то раз пришел Бобик в гости к Барбосу.

3. Наступила ночь. Это была та самая пора...

4. Жили-были старик со старухой...

5. Я люблю птиц. Они такие...

6. Я люблю птиц за то, что...

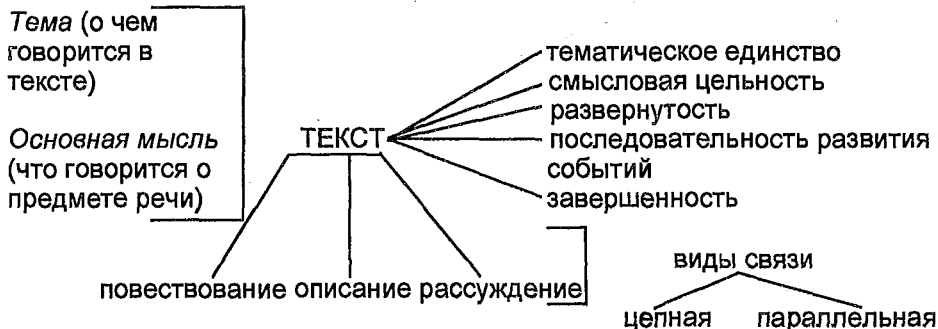
7. Я встаю рано утром, когда роса еще блестит...

8. Я встаю рано утром. Сначала бегу на реку...

9. Я встаю рано утром, потому что...

Пяцікласнікам прапануецца самім успомніць і запісаць традыцыйныя апа-
вядальныя зачыны, уключаючы і вышэй названыя: *это было в ..., как-то*
раз, жили-были, раз, однажды, один раз, иногда, есть, когда-то, в некото-
ром царстве и др.

Упарадкаванне і сістэматызацыю ведаў, атрыманых у працэсе вывучэння
матэрыялу па тэме «Тэкст», можна правесці шляхам складання апорнага
канспекта, у якім абагульнены ўсе істотныя моманты тэмы.

У VI класе працягваецца работа над удасканаленнем уменняў і навыкаў
па аналізу гатовых тэкстаў, будове ўласных выказванняў на аснове ўзору і
самастойна; паглыбляюцца веды вучняў аб тыпах маўлення і іх моўных
асаблівасцях.

На адным з этапаў навучання шасцікласнікам прапануецца ўспомніць
вядомыя ім варыянты арганізацыі пачатку выказвання: *однажды, есть, жи-*
ли-были, это было, это случилось (в повествовании); краткое изложение
своей цели; проблемный вопрос; тезис (в рассуждении); общее впечатле-
ние о предмете (в описании) и т.д. Настаўнік прапануе вучням пазнаёміцца
з магчымымі варыянтамі заканчэння тэксту. Работа арганізуецца індуктыў-
ным шляхам: настаўнік зачытвае прыклады канцовак, а вучні фармулююць
правілы.

1. «Вот и сказке конец, а кто слушал – молодец». – Абагульняючая кан-
цоўка: яна падводзіць вынік падзеям, пра якія апавядалася ў сярэдняй част-
цы тэксту.

2. «И остался Жилин служить на Кавказе. А Костылина только еще
через месяц выкупили за пять тысяч. Еще живого привезли». – Канцоўка ў
выглядзе апошняга дзеяння, якое завяршае ўсё тое, пра што распавядаў
аўтар.

3. «И так из года в год живет моя Беларусь. И будет жить...» – Кан-
цоўка са змяненнем часавога плану; апавяданне пераключаецца з плану
сучаснага ў план будучага (магчыма таксама пераклучэнне з мінулага ў су-
часнае).

4. «Проникнитесь любовью к нашей родной Беларуси, люди! Величавая
и гордая, она этого достойна!» – Канцоўка-заклік, якая прымушае да дзе-
яння.

5. «Вот за что я очень люблю природу Беларуси. А кто ее не любит?»
– Рытарычнае пытанне (як правіла ў тэкстах публіцыстычнага характару).

6. «Наверное, я не ошибусь, сказав, что, действительно, весна – самая
замечательная пора года. Она дарит людям радость и надежду на луч-
шее». – Ацэнка з'яў, фактаў, пра якія гаварылася ў тэксце.

7. «И вдруг, разгибаясь, решительным шепотом она сказала:
– Ну, пойдёмте, что ль...» ці (сцэна развітання Міці з Кацяй («Митина
любовь»)): «Она плыла все быстрее, ветер все сильнее трепал волосы
высунувшегося из окна Мити, а паровоз расходился все шибче, все бес-
поощадней, наглым, угрожающим ревом требуя путей, – и вдруг точно со-
рвало и ее и конец платформы...». – Адкрытая канцоўка пакідае адчуванне
недаказанасці, незакончанасці; апавяданне можна яшчэ працягваць, чытачу
нібыта прапануецца дадумаць працяг, перанесці яго ў сваё ўяўленне.

У VII класе сістэматызуюцца і абагульняюцца веды вучняў аб тыпах маўлення і іх характэрных прыметах. Работа можа быць арганізавана шляхам размовы і састаўлення зводнай табліцы.

Признаки текста	Повествование	Описание	Рассуждение
Реализация признака развернутости	Говорится о событиях, <u>последовательно</u> сменяющих друг друга	Признаки, свойства, явления могут раскрываться как одновременно, так и последовательно	Мысль излагается с доказательствами в определенной последовательности
Реализация признака последовательности	1)начало действия; 2)развитие действия (с кульминацией); 3)концовка	1)общее впечатление от предмета речи; 2)признаки предмета; 3)оценка предмета	1)тезис; 2)доказательство; 3)вывод
Наиболее употребительные части речи и слова	Глаголы; слова, обозначающие последовательность действий (сначала, затем, после, наконец, вечером, снова, обычно и др.)	Прилагательные; слова, указывающие на место-положение предметов (налево, внизу, возле, в углу, недалеко и др.); слова с общим оценочным значением (необыкновенное зрелище, замечательная картина); глаголы, передающие признаки (чернеет, вытянулся)	Союзы причины и следствия (потому что, поэтому, следовательно, итак, значит и др.)
Языковые средства, помогающие реализации композиционной схемы	Зачины: <i>однажды, раз, это было в, как-то раз, жили-были, есть, когда-то, иногда, один раз, это случилось.</i> Концовка: <i>вот и (обобщающая); в виде последнего действия; призыв; открытая концовка</i>	Концовка с изменением временного плана; оценка событий, фактов	Тезис: <i>потому что, так как, ввиду того что, поэтому.</i> Доказательство: <i>во-первых, во-вторых.</i> Вывод: <i>поэтому, таким образом, вот, итак, следовательно, значит, словом, действительно</i>
Строение предложений текста (порядок слов)	«Известное»–«новое» (прямой)	«Новое»–«известное» (обратный), предложения без глагола-сказуемого (<i>направо – дверь, за ней – окно</i>)	«Известное» –«новое» (прямой)

Такім чынам, у V–VII класах закладваюцца асновы ведаў аб прынцыпах будовы тэксту і важнейшыя ўменні. Структурна работу над стварэннем тэксту можна прадставіць у выглядзе сумы некалькіх складаемых, якія вызначаюць від і характар тэксту: тып маўлення+стыль маўлення+жанр маўлення. Працэс навучання арганізуецца такім чынам, што на першым этапе вучні атрымліваюць веды пра тэкст увогуле, пра стылі і тыпы маўлення, авалодваюць сістэмай неабходных уменняў і навыкаў; на наступным этапе знаёмяцца з жанравымі асаблівасцямі розных тэкстаў, вучацца прымяняць адпаведную тыпамаўленчую схему пабудовы і арсенал неабходных моўных сродкаў у залежнасці ад канкрэтнага жанру маўлення; на апошнім, завяршаючым, этапе школьнікі вучацца ствараць уласныя звязныя выказванні розных жанраў.

¹ Золотова Г. А. Роль ремы в структурной организации и типологии текста // Синтаксис текста. М., 1979. С.133.

² Капинос В. И., Сергеева Н. Н., Соловейчик М. С. Развитие речи: теория и практика обучения. 5-е классы. Книга для учителя. М., 1991. С.31–32.